

Verslag bijeenkomst bestuurlijk kader Cultuur en Onderwijs

Donderdag 8 januari 2015, Ministerie OCW te Den Haag

Samenvatting

Op 8 januari 2015 bespraken minister, staatssecretaris, voorzitter PO-Raad, gedeputeerden en wethouders van de G35 de staat van het cultuuronderwijs. Het was een bijzonder moment, omdat een grote groep bestuurders met elkaar tot één gespreksagenda voor goed cultuuronderwijs zijn gekomen.

- *Cultuureducatie met kwaliteit in de klas:* Wethouders en gedeputeerden zien een nog weinig gearticuleerde vraag bij scholen op het gebied van cultuuronderwijs. Bij scholen ontbreekt vaak de kennis en de tijd om de vraag goed in te vullen. Cultuuronderwijs is een integraal onderdeel van het curriculum; net zo onmisbaar als een ei in het cakebeslag! Scholen staan er gelukkig niet alleen voor. Culturele instellingen, kunstenaars en ouders kunnen scholen helpen bij het articuleren van de vraag. Bestuurders kunnen hierbij ondersteuning bieden en goede voorbeelden uitwisselen
- *Initiële opleiding en bijscholing van de leerkracht:* Door het faciliteren van netwerken en inspiratiedagen kunnen gemeenten en provincies een bijdrage leveren aan een rijke culturele leeromgeving voor leerkrachten. Op de pabo kan meer een onderzoekende en creatieve houding gestimuleerd worden. Uit de ronde tafel bleek dat niet elke gemeente zich verantwoordelijk voelt voor de bijscholing van leerkrachten. Een leerkracht moet vooral zelf zijn hart hebben liggen bij cultuuronderwijs.
- *Lokale culturele infrastructuur:* Samenwerking tussen scholen en culturele instellingen vindt vaak op ad hoc basis plaats. Er moet worden nagedacht: hoe kunnen we komen tot duurzame samenwerkingsverbanden? Door alle regelingen en subsidieverplichtingen is er nu sprake van overaanbod. Meer samenhang hierin is een verbeterlag. Hierin kunnen lokale kenniscentra een rol spelen.

De betrokken overheden gaan deze gespreksagenda verder uitwerken in hun omgeving en betrekken het onderwijsveld daarbij. OCW zal regionale en landelijke initiatieven aangrijpen om samen het gesprek voort te zetten ter versterking van de kwaliteit van het cultuuronderwijs.

Inleiding

Eén jaar nadat het bestuurlijk kader cultuur en onderwijs werd ondertekend bespraken minister, staatssecretaris, voorzitter PO-Raad, gedeputeerden en wethouders van de G35 de staat van het cultuuronderwijs. De dagvoorzitter, Dick-Gert Smid, interviewde minister, staatssecretaris en voorzitter PO-Raad tijdens het panelgesprek met als thema *wat zijn de volgende stappen in het traject van het Bestuurlijk kader Cultuur & Onderwijs?*

'Goede bedoelingen zijn niet voldoende. Voor cultuuronderwijs met kwaliteit is co-creatie van cultuur en onderwijs nodig' zei minister Bussemaker op de bestuurlijke conferentie Cultuur en Onderwijs. Rinda den Besten, voorzitter van de PO Raad, pleitte voor een structurele aanpak van het cultuuronderwijs op school in relatie tot de brede opdracht voor het onderwijs. 'Bij het toezicht op het onderwijs moet het dus niet alleen gaan om de citoscores, maar ook over de brede ontwikkeling van kinderen.' Staatssecretaris Dekker benadrukt dat het onderwijs kinderen een goede basis mee moet geven en talentontwikkeling moet stimuleren. Tegelijkertijd vindt talentontwikkeling ook buiten de school plaats: topsporter of kunstenaar

word je immers niet op de basisschool alleen. 'De kerndoelen bieden leraren te weinig houvast en inspiratie. Het is nu tijd om in de context van de curriculumdiscussie in gesprek te gaan over de kwaliteit van cultuuronderwijs', stelde hij.

Ook werden de bestuurders bijgepraat over de Handreiking Muziekonderwijs en Impuls Muziekonderwijs. Carolien Gehrels (platform Muziekonderwijs) was medeopsteller van de handreiking voor verschillende lokale partijen om de inzet op muziekonderwijs te organiseren. Zij benadrukte het belang hiervan voor de toekomstige generatie. Ryclef Rienstra (VandenEnde foundation) wees op het belang voor zowel onderwijs als culturele instellingen om lokale partijen aan zich te binden om het financieel mogelijk te maken. Hij gaf aan dat Joop van den Ende samen met andere private partijen € 25 miljoen bij elkaar zal brengen voor de Impuls muziekonderwijs.

Daarna gingen 26 wethouders cultuur en onderwijs, 8 gedeputeerden cultuur en een aantal professionals in gesprek over de kwaliteit van cultuuronderwijs. Op basis van de verkennende ronde bestuurlijke gesprekken van Fred Voncken (directeur Projecten, ministerie van OCW) was een drietal discussiepunten geformuleerd die van belang zijn om onderwijs en cultuur samen te brengen: wat doet de school, de initiële opleiding en nascholing en de culturele omgeving van de school.

Ronde tafelgesprekken

1. Cultuureducatie met kwaliteit in de klas: Op welke wijze kunnen we cultuuronderwijs integreren in het onderwijs?

'Toen ik directeur werd, had ik niks met cultuur', vertelt Aziem Jarmohamed van de Imelda School in Rotterdam, waar voornamelijk allochtone kinderen van laagopgeleide ouders zitten. 'tot de cultuurcoach me meenam naar musea en theaters en ik enthousiast werd. Nu vind ik het belangrijk dat de kinderen zich leren uiten, dat ze kleine levenskunstenaars worden.' 'Wij doen dat met ateliers', vertelt Jarmohamed verder. 'Kunstenaars en leraren geven samen les, en combineren taal en rekenen met cultuur. Zo past het in het curriculum en is het een verrijking'. Zo bedachten de Imelda-leerlingen een verhaal bij een schilderij dat in het museum Boijmans van Beuningen hangt. 'Ze vormden hun eigen woorden, en uiteindelijk had het hele schilderij een verhaal door taal en passie te combineren.'

Wethouders en gedeputeerden zien nog een weinig gearticuleerde vraag bij scholen op het gebied van cultuuronderwijs. Bij scholen ontbreekt vaak de kennis en de tijd om dit volledig zelf op te pakken. In de discussie kwam naar voren dat cultuuronderwijs in de school moet plaatsvinden, geïntegreerd in het curriculum omdat je anders snel weer afglijdt naar 'leuke' projecten. Cultuuronderwijs is een integraal onderdeel van het curriculum; als een ei in de cake! Scholen staan er gelukkig niet alleen voor. Culturele instellingen, kunstenaars en ouders kunnen scholen helpen bij het articuleren van de vraag.

Tijdens het ronde tafelgesprek volgde een aantal opmerkingen en kanttekeningen:

- Beschouw cultuuronderwijs niet als 'concurrent' van de rest van het curriculum.
- Cultuuronderwijs moet vooral ook in school plaatsvinden; geïntegreerd in het curri-

culum omdat je anders weer afglijdt naar 'leuke' projecten.

- De kerndoelen zijn inderdaad vaag, maar het is de vraag (gezien artikel 23¹) of dat erg is. De sleutel ligt in de brede ontwikkeling, het potentieel, meer dan alleen een uurtje muziek of drama. Het is een soort van zendingsvraagstuk waar met het oog op het herijken van het onderwijsaanbod een mooie slag kan worden gemaakt.
- 'Verantwoordelijkheid' is wat we eigenlijk bedoelen met regie. Scholen nemen de verantwoordelijkheid voor cultuuronderwijs door doelen te benoemen en daarna te bepalen welk onderwijs daarbij hoort.
- Best practice Utrecht: de gemeente heeft het geld verlegd van het kunstencentrum naar de scholen zodat de scholen zelf kunnen gaan bepalen wat ze inkopen. De vraag is of scholen hier altijd toe in staat zijn: is de directie cultuur georiënteerd of besteden zij het anders dan de gemeente beoogd? Zijn de leerkrachten voldoende deskundig en zelfverzekerd?
- Best practice Zwolle: scholen (€ 10,90 per leerling) en gemeente stellen financiële middelen beschikbaar die worden gebundeld in één budget in een fonds. Scholen kunnen vervolgens op basis van 'trekkingsrechten' aanspraak maken op financiering van cultuureducatie activiteiten ten laste van dit fonds. Hoe verder een school is in de uitwerking van eigen beleid en uitvoering cultuureducatie, hoe hoger de trekkingsrechten waarop ze aanspraak kunnen maken.
- We zien een ontwikkeling van cultuuronderwijs als onderdeel van vorming en verheffing naar de rol van cultuuronderwijs bij de ontwikkeling van creatieve vaardigheden.
- We concluderen dat 'de wereld van cultuur' en 'de wereld van het onderwijs' elkaars taal niet goed genoeg spreken. Dit versterken maakt het makkelijker om vraag-aanbod af te stemmen en zodoende op een goede manier de regie te kunnen nemen.
- We zien twee mogelijke routes naar verankering van cultuuronderwijs in het curriculum:
 - 1) De regierol ligt daar waar deze gepakt wordt: als een school niet 'matcht' met een andere partij (culturele instelling) ontvangt de school geen geld. Het is beter om scholen zelf actief geld te laten aanvragen in plaats van geld op te dringen.
 - 2) Regie door (professionele) ondersteuning: kennis en kunde aanleveren en daarna de verantwoordelijkheid bij de school neerleggen.
- Daag scholen en culturele instellingen uit niveaus in cultuuronderwijs te ontwikkelen: oplopend naar een cultuurprofielschool met een geïntegreerde leerlijn cultuuronderwijs.

2. *Initiële opleiding en bijscholing: Hoe kunnen we de deskundigheid op het gebied van cultuuronderwijs van zittende en aankomende leerkrachten bevorderen?*

Heb je als leraar een diploma van het conservatorium of de kunstacademie nodig om goed cultuuronderwijs te kunnen geven? 'Dat is niet de goede vraag', trapt Ingeborg Jansen, opleidingsadviseur van de pabo bij Hogeschool Inholland de discussie af. 'Er wordt veel gevraagd van leerkrachten, wat betreft cultuur voelen zij zich onzeker.' Op haar pabo organiseren ze een inspiratiedag met culturele instellingen voor cursisten die de opleiding voor cultuurbegeleider volgen. 'Zo ontstaat er een sociaal leernetwerk en staat zo'n leerkracht nooit

¹ Artikel 23 van de Grondwet gaat over de verantwoordelijkheid van de regering voor het onderwijs. Ook de vrijheid van onderwijs is in dit artikel gewaarborgd, evenals de eerbiediging van godsdienst en levensovertuiging en hiermee samenhangend garanties voor de bekostiging.

alleen.' Het gaat om het bieden van een rijke leeromgeving, daartoe moet je opleiden. 'De focus van de opleiding is dan ook niet het bevorderen van deskundigheid maar te leren hoe je kunt zorgen voor die rijke leeromgeving.'

Door het faciliteren van netwerken en inspiratiedagen kunnen gemeenten en provincies een bijdrage leveren aan een rijke culturele leeromgeving voor leerkrachten. Op de pabo kan meer een onderzoekende en creatieve houding gestimuleerd worden. Niet elke gemeente voelt zich verantwoordelijk voor de bijscholing van leerkrachten. Een leerkracht moet vooral zelf zijn hart hebben liggen bij cultuuronderwijs.

Tijdens het ronde tafelgesprek volgde een aantal opmerkingen en kanttekeningen:

- Creëer voor bijscholing een rijke leeromgeving, met netwerken en inspiratiedagen. De gemeente kan dit stimuleren met een kleine financiële bijdrage.
- Om het vraagstuk van opleiding en bijscholing te kunnen beantwoorden moet er eerst een standpunt worden genomen in de benadering. Is er sprake van een 'generalist' of een 'specialist'? Willen we dat iedereen het kan, of wordt het een concept zoals de vakleerkracht bewegingsonderwijs?
- Vakleerkrachten aanstellen klinkt mooi, maar dit is onhaalbaar voor kleine scholen, zij kunnen dat niet betalen.
- Daarnaast is er sprake van een heel aantal 'zittende' leerkrachten in het veld. Mensen die nog jaren werkzaam zijn. En zeker in krimpgebieden is een goed aanbod op een pabo niet voldoende, omdat binnen die scholen de komende jaren nauwelijks startende leerkrachten werken.
- Best practice provincie Noord-Holland: kenniscentrum Plein C en pabo Inholland hebben nascholing cultuureducatie voor leerkrachten ontwikkeld.
- Culturele instellingen kunnen bijdragen kennis over te dragen. Scholen kunnen geld vrij maken om dit te realiseren.
- Het gaat vooral om het meegeven van vaardigheden. Betrek het bedrijfsleven, het bedrijfsleven maakt voor leerkrachten inzichtelijk waarvoor hun leerlingen klaargestoomd worden.
- Betrek de lerarenopleidingen bij culturele projecten in de school. Leer leraren hoe zij het beste creativiteit kunnen activeren bij leerlingen.

3. Culturele infrastructuur: Hoe kunnen culturele instellingen de school versterken bij de invulling van cultuuronderwijs?

Het derde discussiepunt wordt ingeleid door Thea Koster, wethouder onderwijs van de gemeente Leeuwarden. 'Toen wij ons keuzes voor een nieuwe culturele infrastructuur voor scholen en talentontwikkeling hadden voorgesteld, stroomde het stadhuis vol met fluitende en trommelende kinderen.' Dit was een klein deel van de totale populatie jongeren die langdurig intensief cultuuronderwijs in de vrije tijd genoot bij de gesubsidieerde lokale muziekschool. Leeuwarden koos ervoor een grotere groep te willen bereiken. De cultuurcoaches brengen nu de kennismaking tot stand en begeleiden de weg naar talentontwikkeling.

Samenwerking tussen scholen en culturele instellingen vindt vaak op *ad hoc* basis plaats. Er moet worden nagedacht: hoe kunnen we komen tot duurzame samenwerkingsverbanden? Door alle regelingen en subsidieverplichtingen is er nu sprake van overaanbod. Meer samen-

hang hierin is een verbeter slag. Hierin kunnen lokale kenniscentra een rol spelen.

Tijdens het ronde tafelgesprek volgde een aantal opmerkingen en kanttekeningen:

- Help scholen om de vraag zelf te formuleren en ga niet meteen aanbod voor ze regelen! We zien nu een ontwikkeling van aanbodgericht naar vraaggericht cultuuronderwijs. We kunnen scholen 'ontzorgen' door met ze in gesprek te gaan via intermediair of cultuurcoaches, die door de gemeente worden gefinancierd. Hierdoor kan gezamenlijk worden ingekocht.
- De overheid moet een duurzame verbinder zijn tussen scholen en instellingen en stelt heldere kaders.
- Heb oog voor het vervoersaspect (bijvoorbeeld door dit op te nemen in ov-contracten)
- Verplicht culturele instellingen niet om aan cultuuronderwijs te doen! Het is beter om het geld daarvoor bij de scholen te leggen (wel met label en verplichting om visie en doelen te formuleren). Op die manier gaan culturele instellingen de onderwijs sector veel meer als kans en markt zien.
- best practice Tilburg: De verbinding met buitenschoolse activiteiten is van belang. Daarom heeft de gemeente Tilburg try-outs voor cultuur ingesteld. Hiermee kunnen kinderen tegen een gering bedrag kennismaken met culturele activiteiten buiten schooltijd. Van belang is eveneens dat cultuureducatie onderdeel uitmaakt van het curriculum en het gehele jaar gegeven wordt.
- Door alle regelingen en subsidieverplichtingen is er nu sprake van overaanbod. Meer samenhang hierin levert een verbeter slag op. Hierin kunnen lokale kenniscentra een rol spelen.
- Samenwerking tussen scholen en culturele instellingen vindt vaak op *ad hoc* basis plaats. Hoe kunnen we komen tot duurzame samenwerkingsverbanden? Gemeenten kunnen – meer dan nu het geval is – een regierol nemen hierin.

Slot

De opbrengst van de bijeenkomst is een flinke lijst tips van de aanwezige bestuurders aan de bewindslieden en beleidsmedewerkers. Dit is een mooie invulling van de afspraken in het bestuurlijk kader Cultuur en Onderwijs (2013).

Minister en staatssecretaris gaven in hun afsluitende woorden aan verheugd te zijn met de grote betrokkenheid van wethouders, gedeputeerden en professionals. Op basis van de conclusies van vandaag moeten we nu de volgende stappen zetten:

- De bespreekpunten van vandaag uitwerken in de lokale context. OCW zal regionale en landelijke initiatieven aangrijpen om samen het gesprek verder voort te zetten. We vragen steden en provincies om ons te informeren als er dergelijk initiatieven zijn. Zo ontwikkelen we samen een gespreksagenda en netwerk voor de ambities in de bestuurlijke afspraak Cultuur en Onderwijs.
- In gesprek gaan met schoolbesturen, schoolleiders en leerkrachten over de kwaliteit van cultuuronderwijs. OCW ontwikkelt hiervoor een agenda .

Aanwezigen

Ondertekenaars bestuurlijk kader

Rinda den Besten	PO-raad	voorzitter
Jan Brink	Gemeente Zwolle	wethouder onderwijs en cultuur
Bert van de Burgt	Gemeente Dordrecht	wethouder onderwijs
Jet Bussemaker	Ministerie van OCW	minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
Sander Dekker	Ministerie van OCW	staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
Dick Emmer	Gemeente Zaanstad	wethouder cultuur en onderwijs
Ingrid van Engelshoven	Gemeente Den Haag	wethouder onderwijs
Ferrie Förster	Gemeente Delft	wethouder cultuur
Jeroen Hatenboer	Gemeente Enschede	wethouder cultuur
Aletta Hekker	Gemeente Delft	wethouder onderwijs
Marcelle Hendrickx	Gemeente Tilburg	wethouder onderwijs en cultuur
George van Heukelom	Provincie Zeeland	gedeputeerde onderwijs
Bertien Houwing	Gemeente Amersfoort	wethouder onderwijs
Margriet Jongerius	Gemeente Utrecht	wethouder cultuur
Ger Koopmans	Provincie Limburg	gedeputeerde cultuur
Thea Koster	Gemeente Leeuwarden	wethouder onderwijs
Hester Maij	Provincie Overijssel	gedeputeerde cultuur
Rein Munniksma	Provincie Drenthe	gedeputeerde cultuur
Kajsa Ollongren	Gemeente Amsterdam	wethouder cultuur
René Peeters	Gemeente Almere	wethouder onderwijs
Mariëtte Pennarts-Pouw	Provincie Utrecht	gedeputeerde cultuur
Derk Reneman	Gemeente Haarlemmermeer	wethouder cultuur
Paul de Rook	Gemeente Groningen	wethouder cultuur
Mary-Ann Schreurs	Gemeente Eindhoven	wethouder cultuur
Merijn Snoek	Gemeente Haarlem	wethouder onderwijs
Elvira Sweet	Provincie Noord-Holland	gedeputeerde cultuur
Jos Teeuwen	Gemeente Venlo	wethouder cultuur
Annemieke Traag	Provincie Gelderland	gedeputeerde cultuur
Bert Velthuis	Gemeente Nijmegen	wethouder cultuur
Anjo van de Ven	Gemeente Alkmaar	wethouder cultuur
Adriaan Visser	Gemeente Rotterdam	wethouder cultuur
Isabelle Vugs-Vink	Gemeente Zoetermeer	wethouder onderwijs
Johan Weijland	Gemeente Ede	wethouder onderwijs en cultuur
Bouke Wilms	Gemeente Emmen	wethouder onderwijs en cultuur
Bote Wilpstra	Provincie Groningen	gedeputeerde cultuur
Frank de Wit	Gemeente Leiden	wethouder onderwijs
Joris Wijsmuller	Gemeente Den Haag	wethouder cultuur

Extern genodigden

Titia Bredée	Hogeschool Arnhem en Nijmegen	faculteitsdirecteur educatie
Ans Buys	Lerarenagenda	aanjager lerarenagenda
Ocker van Munster	LKCA	directeur
Jan Jaap Knol	Fonds Cultuurparticipatie	directeur
Carolien Gehrels	Platform Muziekonderwijs	voorzitter
Ingeborg Jansen	Hogeschool Inholland	opleidingsadviseur
Aziem Jarmohamed	Imeldaschool	directeur
Arnold Jonk	Inspectie van het onderwijs	hoofdinspecteur PO
Ryclef Rienstra	VandenEnde Foundation	directeur
Janneke van der Wijk	Conservatorium van Amsterdam	directeur
Ronald von Piekartz	Saxion Hogeschool	docent
Rebecca van Ingen	Hogeschool Leiden	docent

Van het ministerie OCW waren aanwezig: Sander Bersee (directeur Erfgoed en Kunsten), Fons Dingelstad (directeur PO), Marjan Hammersma (directeur-generaal Cultuur en Media), Alida Oppers (directeur-generaal PO en VO), Henri van Faassen (plv directeur Erfgoed en Kunsten) en Fred Voncken (directeur Projecten).

De organisatie en verslaglegging was in handen van: Dick Gert Smid, Alexandra Noorman, Marlies Tal, Youssef Louakili, Joris Hoogbergen, Josien Paulides, Bernard Teunis, Carla de Koning, Joost Kuggeleijn, Petra Niewenhuis en Wim Burggraaff.